

Gaius Valerius Catullus

ODI

Carmen 85

ET

Een collectie van 50 vertalingen

AMO

Verzameld door Patrick De Rynck

ODI ET AMO
Carmen 85

Gaius Valerius Catullus

ODI ET AMO

Carmen 85

Een collectie van 50 vertalingen
Verzameld door Patrick De Rynck

Carptim
Nijmegen 2017

INHOUD

De tekst	8
De vertalingen	11
Een naschrift	53
De bronnen	57

DE TEKST

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris?
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

DE VERTALINGEN

Navolging van Catullus

'k Gevoel de Haat in my regeeren

Als ook de Liefden of de Min:

ô Filis! dit zal me overheeren;

Mijn leeven schiet ik er by in.

Maar waarom moet myn hart zo wreeden oorlog stryden?

Ach! 't Is vergeefs gevraagd: en 'k weet de reden niet

Ik voel de smerte van myn lyden,

En dit 's mijn onrust en verdriet.

François van Bergen, gezegd Montanus, 1693

Ik haat en ik heb lief. Waarom, zo vraagt ge misschien.
Ik weet het niet, ik voel het alleen en ik lijd.

E.B. Koster, ca. 1900?

Ik haat en 'k min. Hoe 't mogelijk is,
Dat zal je wellicht vragen.
Ik weet niet, maar ik voel dat 't zoo is,
En 't martelt mij ter dood.

Carel Sobry, 1928

Gespletenheid

Haat voelt mijn hart en liefde –, als om strijd.
Vraag niet, waarom! Ik weet het niet, maar lijd.

Abraham Rutgers van der Loeff, 1937

Odi et amo

Ek haat haar, – ek bemin haar; hoe sou dit kan gebeur?
Ek weet nie – maar ek voel dit; dit folter en verskeur.

T.J. Haarhoff, 1937

Ik haat haar en ik houd van haar. Hoe kan dit zult ge vragen?

Dat weet ik niet, maar ik voel – helse pijn – dat het zoo is.

Ida Gerhardt, 1939-1951(?), ongepubliceerd

Distichon

Ik haat en bemin haar. Waarom, zul je vragen? Weet ik het.
Ik voel het gebeuren en ga er kapot aan.

Jan Emmens, 1957

Ik haat je en
ik heb je lief
waarom
ik weet het niet
ik doe het toch
ik voel het en
ik ga eraan kapot

Gerdien Boersma-Zuur, 1970

Ik haat en min. Waarom? zult gij misschien vragen.
Ik weet het niet, maar 'k voel een leed diep in mij knagen.

Bert Decorte, 1972

Ik veracht en heb lief. Vraag je soms waarom ik dat doe?
Ik weet niet: ik voel het in mij, en ga er aan kapot.

Ik haat haar, bemin haar. Vraag je soms waarom ik dat doe?
Ik weet niet: ik voel het in mij, en ga er aan kapot.

Lucette M. Oostenbroek, 1986 en 1989

Ik haat en ik min. Waarom ik dat doe, vraag je me wellicht.
Ik weet het niet, maar ik voel het gebeuren en het foltert me.

Tony Reekmans, 1986

Ik haatsje en ik haw leaf. Wêrom, fregest miskien.
Ik wit it net, mar fiel dat it sa is, en gean deroan!

Sybe Sybesma en Jan Wybenga, 1987

Haat en liefde voel ik, en waarom weet ik niet: het gebeurt me.
't Gaat niet uit van mezelf; 't is iets dat me verscheurt!

Peter Verstegen, 1987

Zwei Seelen

Haten en beminnen.

Waarom ik dat doe?

'k Weet niet. Maar vanbinnen
doet het pijn – en hoe!

Paradox

Mijn haat is mijn liefde. Waarom?
vraag je. Ik weet het niet,
maar ik voel het en dat is mijn dood.

PARADOX

Mijn haat is mijn liefde. Waarom? vraag je wellicht.
Ik weet het niet, maar voel het en dat is mijn dood.

Paul Claes, 1993, 1995 en 2017

Ik haat en ik heb lief. En ach,
de reden kan ik niet vertellen.
Ik voel het slechts, en dag na dag
blijft het me onafgebroken kwellen.

Frans van Dooren, 1993

Liefde en haat in mijn hart.
Waaróm dit zo is zul je vragen.
'k Weet niet; maar dat het gebeurt
voel ik. Het scheurt me kapot.

Marietje d'Hane-Scheltema, 1993

Verscheurdheid

Ik haat en ik min.
Waarom ik dat doe,
zo vraag je misschien.
Ik weet niet waarom,
maar voel het zo zijn
en 't doet toch zo pijn.

Andries Welkenhuysen, 1993

Én haat én liefde voel ik – je vraagt misschien waarom.
Ik weet niet: ik merk het, en ik ga eraan kapot.

Wat ik voel

Haat! Liefde! Allebei...
waarom?
Kweenie. Maar ik ga eraan
kapot.

Haat jou. Hou van jou. Hoe ik dat kan?
Weet niet. Voel het zo. En lijd.

Vincent Hunink, 1996, 2010 en 2013

'k Háát en bemin haar. Waaróm ik dat doe, kun je mogelijk vragen.
Weet ik niet, maar het gebeurt, voel ik, en 't scheurt me uiteen.

Jan Kal, 2000

- ILU ATST IH8U

- ?

- DK J/F ((-((

Legenda

((-((I'm extremely unhappy

ATST At the same time

DK I don't know

ILU I love you

IH8U I hate you

J/F Just feeling it

Ik ben geil van haat.

Je vraagt waarom?

Geen idee.

Het gebeurt me, ik voel het.

Het verscheurt me.

Haatliefde
bij mij.
Hoe ik daartoe kom?
Ik weet het niet.
Het overkomt mij.
Het is een marteling.

Patrick De Rynck, 2002 en tweemaal 2017

Ik haat en ik bemin. Waarom ik
dat doe, vraag je je misschien af.
Ik weet het niet. Maar dat het gebeurt,
voel ik. En ik word erdoor verscheurd

Kris Buyse, 2003

Ik haat en ik bemin.
Waarom weet ik niet.
Wat heeft het voor zin.
Het zo zijn, doet me pijn

Kevin De Coninck 2003

Ik haat en ik bemin
waarom ik dit doe vraag je misschien
ik weet het niet
maar ik voel het en het kwelt mij

Halogeen (pseudoniem), 2003

Ik haat en bemin. Waarom, zul je misschien vragen.
Ik weet 't niet, maar ik voel't en ga er aan kapot

Ad de Visser, 2004

Ik haat en heb lief. Waarom ik dat doe, is uw vraag?
Geen idee. Maar ik merk: het verscheurt me.

Piet Gerbrandy, 2007

Ik hoat en ik heb laif, doe fragst misschain woarom ik dat dou.
Dat wait ik nait. Moar ik vuil dat 't gebeurt en ik wor d'r deur
opvreetn.

Geert Jan Olsder, 2008

Ek haat en ek het lief. Hoekom doen ek dit, vra jy dalk.
Ek weet nie. Maar ek voel dit gebeur, en dit verskeur my.

Marietjie Luyt, 2011

Ek haat en ek het lief. Jy vra dalk hoe ek albei kan ervaar.
Ek weet nie. Maar ek voel dit gebeur en ek word gefolter.

Ek haat en ek het lief. Hoe doen ek dit? vra jy dalk.
Ek weet nie. Maar ek voel dit gebeur en word gefolter.

Annemarie de Villiers, 2011 en 2017

IK HAAT JE! En ik hou van je...

Vraag je nou, waarom?

Weetikveel...

Maar ik voel het wel, en het maakt me kapot!

Arthur Oosthout, 2013

Haten, tegelijk beminnen,

waarom doe ik dit?

vraag je misschien.

Ik heb geen idee,

maar ik voel dat het is

zoals het is, pijnlijk.

Evelien Renders, 2013

Ik wil je en ik wil je niet.
Waarom? Geen idee.
Maar blijkbaar is het zo.
Arme ik.

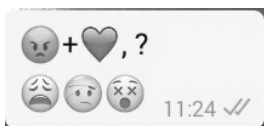
Carmen van Deuren, 2013

Ik heb schijt aan ow,
en ik hol van ow,
waarumme, da wek nie
het geet zo en da's klote.

Jelmer, Maurits en Charlotte
van het Ludgercollege in Doetinchem, 2016

hvj fok jou
idk
voel dat gwn
rip

Vier leerlingen van het Ludgercollege in
Doetinchem, 2016

Suze van Zanten van het Ludgercollege in
Doetinchem, 2016

Haten en liefhebben, ik doe ze alle twee.
Jij vraagt waarom? Ik heb geen flauw idee.
Toch voel ik dat het gebeurt
En hoe de pijn me langzaamaan meesleurt.

Aurora Martens, 2017

Haat en liefde. Waarom doe ik dit? Ik weet het niet, maar ik
voel het en
ik kan het niet meer aan.

Kaoutar Laytouss, 2017

Haten en
houden
van
Waarom?
Een idee
is er niet
in
mij. Toch
is er gevoel
in
mij. Ik heb
pijn. In mij.

Sterre en Eerin van het Udens College in Uden, 2017

fy, ly
why
idk
damn

Pien de Vries, Mariska Koumans en Helma van
Veenschoten van het Marnixcollege in Ede, 2017

Haat en liefde:
ik voel beide.
Wellicht vraag je
wáárom ik dat doe.
Weet ik veel. Ik voel:
het overvalt me.
Het verteert me.

Patrick Lateur, 2017

Ik haat en heb lief.
Je kunt vragen 'waarom'?
Geen idee, het gebeurt:
Pijn die me verscheurt.

Harm-Jan van Dam, 2017

Schat, uit mijn ogen! En wat me bezielt is wat je wilt weten?
Geen idee, het gebeurt: vreselijk ben 'k eraan toe!

Jeroen Bons, 2017

Handgeschreven vertaling van de eigenaar van dit
boekje, na augustus 2017

Twee verzen, een massa vertalingen

De Latijnse poëzie heeft nogal wat – *excusez le mot* – oorwurmen voortgebracht: verzen of delen van verzen die het eeuwige leven lijken te hebben en die in veel geheugens zijn blijven hangen. Enkele van de beroemdste zijn *Exegi monumenta aere perennius, Nunc est bibendum* en *Carpe diem* van Horatius, *Arma virumque cano* en *Tu, Tityre, recubans* van Vergilius, met voor de gevorderden nog *sub tegmine fagi* erbij, *Icare, Icare* van Ovidius... *Odi et amo* van Catullus behoort ook tot het kransje. In 2016 nog was de haatliefdekreet een zomerhit, dankzij de Amerikaan Gnash en zijn liedje *I Hate U, I Love U*.

Catullus ultrakorte gedichtje, dat met deze drie woorden begint, lijkt een emotionele ego-ontboezeming, een poging tot zelfanalyse, een geval van botsende emoties die de ratio tarten. Dat klinkt uitermate eigentijds. Dat is dit vers ook, nog meer als je het uit zijn oorspronkelijke context ruikt: de gedichtenbundel zoals Catullus die heeft samengesteld. Dan hoef je je niet langer het hoofd te breken over vragen als: gaat het hier al dan niet over zijn geliefde Lesbia, die in het gedicht niet wordt genoemd? Wat is de betekenis van de plaats die het vers in Catullus'

ingenieus geconstrueerde bundel inneemt? Over dat soort kwesties hoeven we het niet te hebben. Alleen dit: hoe ingenieus Catullus zijn bundel construeerde ontdek- te vertaler Paul Claes... al vertalend!

Populaire, beroemde gedichten dagen vertalers uit, blijkt wel vaker. Dat is ook met Catullus' *carmen* 85 het geval in de Lage Landen. Maar dan wel nagenoeg uitsluitend in de twintigste en eenentwintigste eeuw, als ik – en voor mij Andries Welkenhuysen – goed heb gezocht. Catullus is dus inderdaad een moderne dichter. Dat het gedicht zo beknopt is, helpt om het aantal vertaalpogingen met gemak te vermenigvuldigen. Als je al die vertalingen verzamelt, zoals hier is gebeurd met de Nederlandse, Zuid-Afrikaanse en versies in enkele Nederlandse dialecten, zie je voor je ogen defileren waar we met z'n allen veel meer van doordrongen zouden moeten zijn: dat kiezen voor het lezen van een vertaling geen vrijblijvende keuze is. Dat je behalve Catullus ook altijd de vertaler leest. De romantiserende vertaler. De 'droge' vertaler. De uitdeinende vertaler. De gebalde vertaler. De vertaler die Catullus' acht werkwoorden ongeveer behoudt. De substantieven-vertaler. De vertaler die zonder onderwerpen werkt. De vertaler die de tweeregelige vorm van het origineel bewaart en de vertaler die dat niet doet. De vertaler die een titel verzint. De experimenterende vertaler. De woord-na-woordvertaler. De rijmende vertaler. Enzo-voort. (In de collectie die hier is verzameld, ontbreekt één soort vertaling: prozavertalingen.)

Er zijn keuzes die voor bijna alle vertalers blijkbaar buiten kijf staan. Zoals het woord ‘haat’, voor *odi*, als werkwoord of als substantief. En ook dat je ‘*amare*’ vertaalt met iets uit het trio ‘(be)minnen’, ‘liefhebben’ en ‘houden van’, of met het substantief ‘liefde’. Alleen in de recente vertalingen van leerlingen vind je scherpe alternatieven. En als ik Brian Arkins in het boek *A Companion to Catullus* (2007) moet geloven, gaan de be- min- en liefheb-vertalers collectief de mist in. Hij heeft het over de vertaling van *carmen* 85 door de auteur Ezra Pound: ‘Pound falls into a trap which hardly any translator has avoided by rendering the Latin *odi et amo* as “I hate and I love”. But, as is clear from poems 72 and 75, this is not what Catullus means: because of Lesbia’s perceived infidelity, Catullus no longer likes her, but wants her physically all the more, so that the translation we need is “I loathe her, I lust for her”.’ Daar valt over te twisten: kun je zomaar een eigen ketting van drie gedichten vormen die elkaar moeten verduidelijken en die elkaar zelfs herhalen? En zoals al eerder gezegd: Lesbia wordt in *carmen* 85 niet genoemd.

Dat je ‘*sentio*’ door ‘ik voel’ vertaalt, daar zijn we het ongeveer met ons allen over eens. Gelukkig zijn er ook hier uitzonderingen. Dat vaststellen is een van de charmes van zo’n vertalingenverzameling. Hoe je ‘*fortasse requiris*’ – de enige plaats waar een vage tweede persoon het gedicht binnenkomt – een Nederlands equivalent bezorgt, is voer voor discussie. Dat is met ‘*nescio*’ weer veel minder het geval: ‘ik weet het niet’, het meer

hulpeloze 'ik weet niet' (met enkele varianten) of de kortaffe alternatieven 'geen idee' en 'weet ik veel'. 'Excrucior' tot slot inspireert tot heel uiteenlopende 'oplossingen', waaronder 'ik lijd', 'het verscheurt me', 'ik ga eraan kapot' en 'het doet pijn'.

Bevat dit boekje alle Nederlandse vertalingen van *carmen* LXXXV? Uiteraard niet. Er moeten er nog honderden bestaan van dit gedicht, dat op veel scholen gelezen wordt. Vincent Hunink heeft enkele van die schoolvertalingen geselecteerd. Ongetwijfeld zijn er op websites en twitteraccounts op huistaakblaadjes en in archieven van leraren en scholen meer parels te vinden die hier een plaats hadden verdiend. En prozavertalingen nam ik zoals al gezegd niet op.

Het was een plezier om de vertalingenverzamelaar uit te hangen. Zoals bij elk verzamelen geldt ook in dit geval: het is verslavend. Je blijft in alle hoeken en kanten van bibliotheken en van het eindeloze internet op zoek gaan naar die ene vertaling die zich misschien nog ergens schuilhoudt. En op het moment dat dit boekje de wereld in trekt, wordt er ongetwijfeld al gesleuteld aan nieuwe Nederlandse *Odi et amo*'s. Zo is het goed. Want is vertalen niet de meeste intense manier van lezen?

Patrick De Rynck
Leuven, 8 juli 2017

DE BRONNEN

François van Bergen, *Gemengelde Parnas-loof: bestaande in verscheidene soort van gedichten; zo ernstige als spot-dichten*, Amsterdam, 1693.

Edward B. Koster, *Verzamelde gedichten*, Rotterdam, Busse, 1903 (= 's Gravenhage, Kottmann, 1917).

De Lesbialiedereren van Catullus Een lyrisch intermezzo te Rome in de eerste eeuw voor Christus. Vertaald en ingeleid door C. Sobry, Brussel, Paginae, 1928.

C. Valerius Catullus, nagevolgd door A. Rutgers van der Loeff, Den Haag, Boucher, 1937 (Herdrukt in: *C. Valerius Catullus, Gedichten*. Volledig nagevolgd door A. Rutgers van der Loeff (Klassieke Galerij, 91), Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1953.

T.J. Haarhoff, *Die liefde van Catullus*, Bloemfontein/Kaapstad en Pretoria, Nasionale Pers BPK., 1937.

Ida Gerhardt: Mieke Koenen, 'De efenis der meesters goed beheerd'. *Vertalingen uit de literaire nalatenschap van Ida Gerhardt*, in: *Filter*, 9, 2 (2002), p. 13-24.

Jan Emmens, *Kunst- en vliegwerk*, Amsterdam, G.A. van Oorschot, 1957. (Ook opgenomen in: Jan Emmens, *Gedichten*, Amsterdam, 1974.)

Gerdien Boersma-Zuur, *Drie gedichten van Catullus*, in: *Hermeneus*, 41 (1969-1970), p. 186.

Bert Decorte, *De mooie ontrouw. Vertaalde gedichten*, Deurle, Colibrant, 1972 (= Antwerpen, Soethoudt, 1978).

Lucette Oostenbroek, *Catullus. Verzamelde verzen*, vertaald door Lucette M. Oostenbroek, Leiden, Dimensie, 1986 en 1989.

Tony Reekmans, *Catullus' kortere gedichten. Inleiding, commentaar en vertaling*, Leuven, 1986 (cursus).

Catullus, *Fersen*. 53 carmina in het Fries vertaald door Sybe Sybesma en Jan Wybenga, Leiden, Omen Malum Litterarum, 1987 (= 2000)

Peter Verstegen, *Latijns nummer van De Tweede Ronde. Tijdschrift voor literatuur*, 7, 4 (winter 1986-1987), Amsterdam, Bert Bakker, 1987, p. 175.

Paul Claes, 1993, in: *Op de snaren van Apollo. Acht eeuwen Latijnse poëzie*. Samengesteld en ingeleid door Patrick De Rynck, Baarn, Ambo.

Paul Claes, 1995, in: *Catullus. Verzen*, vertaald, ingeleid

en van aantekeningen voorzien door Paul Claes, Amsterdam, Athenaeum–Polak & Van Gennepe
Paul Claes, 2017, in: *Catullus, Lesbia, Verzen van liefde en spot*, Amsterdam, Athenaeum–Polak & Van Gennepe.

Frans van Dooren, in: *Op de snaren van Apollo. Acht eeuwen Latijnse poëzie*. Samengesteld en ingeleid door Patrick De Rynck, Baarn, Ambo, 1993.

Marietje d'Hane-Scheltema, in: *Op de snaren van Apollo. Acht eeuwen Latijnse poëzie*. Samengesteld en ingeleid door Patrick De Rynck, Baarn, Ambo, 1993.

Andries Welkenhuysen, in: *Op de snaren van Apollo. Acht eeuwen Latijnse poëzie*. Samengesteld en ingeleid door Patrick De Rynck, Baarn, Ambo, 1993.

Vincent Hunink, 1996, in: *Vincent Hunink, Gouden jongens. Homo-erotiek in Griekse en Romeinse teksten*, Groningen, Umbra.

Vincent Hunink, 2010 en 2013: ongepubliceerd.

Catullus. Laat ons leven en minnen. De mooiste liefdesgedichten. Samengesteld en vertaald door Jan Kal, Amsterdam, Bert Bakker, 2000.

Patrick De Rynck, 2002, in: *De Morgen*, maart 2002.
Zonder legenda ook in: *Carmen LXXXV. C.V. Catullus*, Gent, Ultima Thule, 2003.

Patrick De Rynck, 2017: tweemaal ongepubliceerd.

Kris Buyse, in: *Carmen LXXXV. C.V. Catullus*, Gent, Ultima Thule, 2003.

Kevin De Coninck, in: *Carmen LXXXV. C.V. Catullus*, Gent, Ultima Thule, 2003.

Halogeen (pseudoniem), 2003. Gevonden op <https://forum.scholieren.com/showthread.php?t=586172>

Ad de Visser, *Uit de eerste hand nr. 2. De Romeinen*, Budel, Damon, 2004.

Piet Gerbrandy, *Het feest van Saturnus. De literatuur van het heidense Rome*, Amsterdam, Athenaeum–Polak & Van Gennep, 2007.

Geert Jan Olsder, 2008. Gevonden op <http://rudy.negenborn.net/catullus/text2/gronings85.htm>. Geraadpleegd op 8 juli 2017.

Marietjie Luyt, 2011. Gevonden op <http://rudy.negenborn.net/catullus/text2/sa85.htm>. Geraadpleegd op 8 juli 2017.

Annemarie de Villiers, 2011, in: *Ek haat en ek het lief. Die gedigte van Gaius Valerius Catullus in Afrikaans vertaal*, Stellenbosch, SUNMedia, 2011
Annemarie de Villiers, 2017: ongepubliceerd.

De vertalingen op de bladzijden ??? zijn ongepubliceerd. Ze zijn van de hand van leerlingen uit diverse scholen en werden door Vincent Hunink aan de samensteller bezorgd. De vertalingen van Aurora Martens en Kaoutar Laytouss selecteerde de samensteller van dit boekje. Ze zijn te vinden op <http://www.witch.be/tag/odi-et-amo/> (geraadpleegd op 8 juli 2017).

Patrick Lateur, 2017: ongepubliceerd.

Harm-Jan van Dam, 2017: ongepubliceerd.

Jeroen Bons, 2017: ongepubliceerd.

COLOFON

Dit boekje is in 2017 geproduceerd in opdracht van Stichting Carptim. Het is bedoeld als geschenk voor leerlingen, studenten en andere belangstellenden. Dit boekje mag niet worden verkocht.

Carptim beoogt positief bij te dragen aan het vertaalklimaat in Nederland voor Latijn en Grieks onder andere door het stimuleren van nieuwe uitgaven van klassieke vertalingen (inclusief beschouwingen over vertalingen en vrije bewerkingen geïnspireerd op de klassieke oudheid), en het bekendmaken van het vertaalwerk bij een breed publiek, met name bij leerlingen en studenten. De stichting draagt als naam een zeldzaam Latijns bijwoord met als betekenis ‘pluksgewijs’, ‘stukje bij beetje’, ‘hier wat en daar wat’.

Samenstelling: Patrick De Rynck

Redactie: Vincent Hunink

Omslag en binnenwerk: Ilona Snijders

Oplage: 600 exemplaren

ISBN 978-90-92380-75-35-3

Meer info: www.carptim.nl

